

Fronda

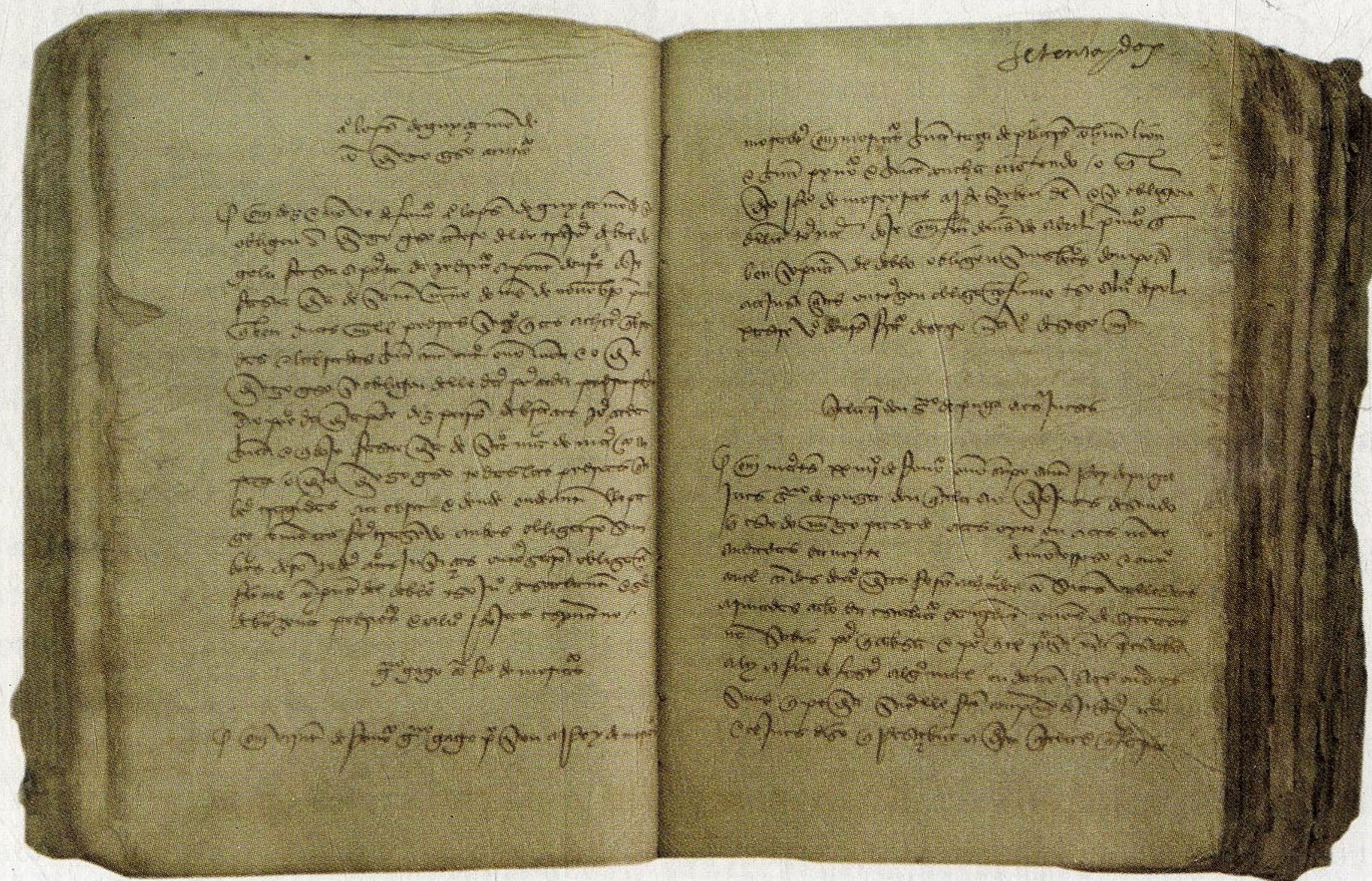
Voandeira do Arquivo Histórico Provincial de Ourense

Nº 22

Ano 3

maio-xuño 2009

A documentación notarial (II) OS REXISTROS DE ESCRITURAS NA IDADE MEDIA

Juan García era notario do Concello de Ourense, e como tal daba **fe pública** dos actos xurídicos desta institución pero tamén autorizaba escrituras privadas.

Era práctica habitual dos notarios da súa época rexistrar en **libros de notas** ou en rexistros o contido dos documentos que pasaban ante eles a fin de que lle quedase constancia das escrituras que autorizaban por se no futuro se requiría unha copia.

Parece que o **procedemento de redacción** dunha escritura era o seguinte: o notario, neste caso Juan García, escoitaba aos outorgantes ante as testemuñas e anotaba os datos necesarios para a redacción do documento (data e lugar, filiación dos outorgantes, nome das testemuñas, condicións do nego-

cio xurídico, fórmulas de validación, etc.). Posteriormente daría forma á «minuta» ou borrador que lle serviría de base para redactar os documentos que lle entregaría aos outorgantes.

O **rexistro de escrituras** de Juan García, ao que se dedica este número de *Fronda*, componse de varios cadernos cosidos en forma de libro e nel atópanse documentos relativos a distintos actos xurídicos (testamentos, compravendas, poderes, testemuños de querelas, foros, arrendos, cartas de pagamento...). Sitúase cronoloxicamente no tránsito da Idade Media á Idade Moderna, pero exemplifica ben unha tipoloxía documental que, con variantes, xa contaba con máis de dous séculos de vida. Permítenos coñecer as actividades sociais, económicas e políticas dunha parte das xentes que viviron na cidade de Ourense e a súa terra a finais do século xv.

Este libro rexistro é un dos tres que se conservan deste notario. Os outros dous custópanse no **Arquivo da Catedral de Ourense**.

1484. Ourense
Rexistro de escrituras de Juan García, notario do Concello da cidade de Ourense.
Orixinal; papel; escritura gótica cursiva cortesá; galego;
327 p.; 207 x 145 mm; R
AHPOu. Ayuntamiento de Orense, L - 243

Escrituras, notas e rexistros

Como xa se indicou, antes de redactar as escrituras, *scriptores* e notarios anotaban nun borrador os datos necesarios para a versión definitiva que sería entregada aos outorgantes. A diferenza dos *scriptores*, que actuaban de maneira ocasional, os **notarios públicos**, xa totalmente profesionalizados, empezaron a gardar de maneira ordenada e desde a segunda metade do século XIII aquelas **notas** ou borradores, a modo de **rexistro**.

O que comezaron sendo simples e sintéticas anotacións en sucio, acabaron por reproducir o contido abreviado ou íntegro da escritura pasada a limpo, de xeito que o notario podía conservar o texto parcial ou completo dos documentos que entregaba aos outorgantes. Estes conxuntos de documentos cosidos en forma de libro deron lugar aos **libros de notas** ou **rexistros de escrituras** como os do notario do Concello de Ourense, Juan García.

Boloña e o valor xurídico dos rexistros

O xuristas da **Universidade de Boloña**, promotores do **rexurdimento do Dereito** desde finais do século XI e referentes de autoridade xurídica en Europa, consideraron que se lles podía recoñecer valor probatorio a eses borradores de escrituras que gardaban os notarios.

Afonso X, o sabio, (1252-1284), introdutor na Coroa de Castela das novidades do dereito europeo, recolleu esta idea nos seus textos xurídicos (*Fuero Real*, *Espéculo* e *Partidas*) onde, ademais de regularse a confección de escrituras e rexistros, se establecía a obriga de conservar as anotacións do escribán ás que se lles recoñecía o mencionado valor probatorio.

Pero como parece que a obra xurídica do rei sabio non tivo aplicación inmediata, a elaboración de rexistros de escrituras –tanto no **Reino de Galicia** como no resto da Coroa de Castela– non se regularizou ata ben entrado o século XIV. Por iso, a diferenza do que acontece nos territorios da Coroa de Aragón, non se conservan rexistros dos séculos XII e XIII e do mesmo xeito son escasos os datados nos séculos XIV e XV. **Ourense** é unha cidade afortunada para esta época, pois, ademais do rexistro de Juan García do AHPOu, conta con libros similares deste e doutros notarios que se conservan no **Arquivo da Catedral**.

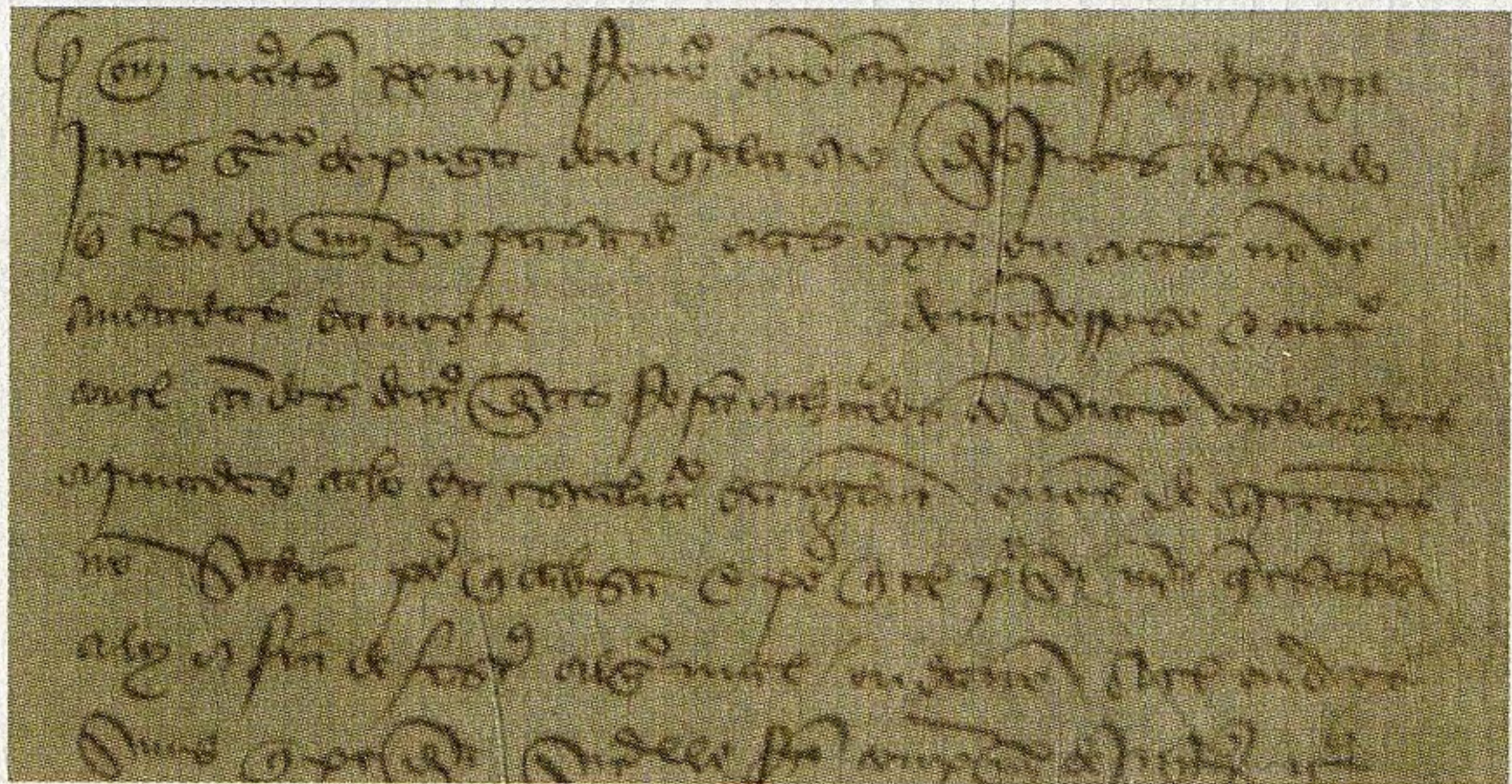
Galego, lingua dos notarios medievais

O libro rexistro de Juan García está escrito en lingua galega, aínda que os máis antigos documentos notariais que conservamos foran redactados en **latín**. Foi durante o século XIII cando o latín comezou

a ser substituído na documentación notarial polas linguas romances, as que realmente eran utilizadas pola xente na súa comunicación oral en territorios como Galicia (galego) ou Castela (castelán).

O **predominio do galego** como lingua notarial de Galicia perdurou ata a segunda metade o século XV. Desde a segunda metade do XIV comézase a apreciar a penetración do castelán nos documentos e pouco a pouco vai gañando terreo de xeito que a mediados do século XVI as escrituras en lingua galega son excepción. Iso explica o especial valor da documentación notarial para os **estudos lingüísticos** do galego medieval.

Como non consta que houbera prohibición legal da utilización escrita do galego, a paulatina substitución

deste polo castelán como lingua notarial parece responder á combinación de varias causas que teñen como denominador común a lenta pero progresiva **centralización do poder**, un proceso común que se deu desde a baixa Idade Media nas monarquías da Europa occidental.

Así, para exercer o oficio de escribán na Coroa de Castela era necesario superar un exame que, polo menos desde 1480, había que realizar ante o Real Consello e no que se tiña que probar o coñecemento dos **formularios notariais casteláns** que logo, no seu exercicio profesional, estes escribáns empregarían para a redacción dos documentos que autorizaban.

Adóitase apuntar outra circunstancia, que non é allea á anterior, como a instalación en Galicia de **escribáns casteláns** que virían acompañando, supostamente, á nobreza trastamarista cando esta se instala en Galicia na segunda metade do século XIV.

Por último, a creación a finais do século XV dun órgano político-xudicial da monarquía como a **Real Audiencia de Galicia** tamén se cita como axente que contribuíu á entrada de autoridades de orixe non galega que terían favorecido o uso do castelán nos textos escritos.